

5. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Climate Change 2014: The Synthesis report, Contribution of Working Group I, II and III to the Fifth Assessment Report of the IPCC. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. URL: <http://ar5-syr.ipcc.ch/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-106>

THE PROTECTION OF OWNERSHIP RIGHTS TO CULTURAL OBJECTS UNDER PRIVATE INTERNATIONAL LAW

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Kryvolapov B. M.

*PhD in Law,
Associate Professor,
Educational and Scientific Institute of
International Relations
of Taras Shevchenko National
University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine*

Криволапов Б. М.

*кандидат юридичних наук,
доцент,
Навчально-науковий Інститут
міжнародних відносин Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Захист права власності на культурні цінності набуває особливої актуальності у зв'язку з масовим викраденням культурних об'єктів з українських музеїв та приватних колекцій під час агресії РФ. Багато з цих цінностей могли опинитися у приватних осіб за кордоном, що робить позови про їх повернення неминучими. Відтак, питання визначення права, яке застосовується до таких спорів, стає вкрай важливим.

У сучасній доктрині міжнародного приватного права немає єдності щодо цього питання. Традиційно вважається, що захист права власності на культурні цінності визначається за принципом *lex rei sitae* (закон місцезнаходження речі). Цей підхід підтримують багато фахівців через його простоту, юридичну визначеність та легкість застосування [1, с. 276]. Українська дослідниця Т. Дуденко підтримує цей принцип, але застерігає про можливі конфлікти в трактуванні місцезнаходження речі [7, с. 169]. Б. Шуба додає, що правила про вивезення та ввезення

культурних цінностей належать до публічного права, тому іноземні норми застосовувати недоцільно [9, с. 215].

Закон України «Про міжнародне приватне право» (далі Закон про МПрП) не передбачає окремої колізійної норми для захисту права власності на культурні цінності. Усі питання захисту таких об'єктів регулюються на підставі загального принципу *lex rei sitae* або відповідно до права держави суду (ст. 42 Закону МПрП) [8].

Втім, підхід *lex rei sitae* має свої недоліки. Зокрема, можуть виникати ситуації, коли власник викраденої або незаконно вивезеної культурної цінності позбавляється прав на неї через застосування іноземного законодавства про добросовісне володіння [2, с. 116]. Класичним прикладом є справа *Winkworth v. Christie, Manson & Woods, Ltd.*, у якій англійський суд відмовив власнику в поверненні японських творів мистецтва через положення італійського права, що визнавало добросовісне набуття цих речей [3].

Останнім часом з'явилися альтернативні підходи до вирішення таких спорів. Семіон Семіонідіс запропонував модель *lex originis*, що надає захист власнику культурної цінності за законами країни, де вона перебувала до незаконного переміщення [5, с. 1185]. Професорка Патрісія Рейхан висунула схожу ідею: передача прав на викрадене майно регулюється законом місця проживання первинного власника під час крадіжки [4, с. 1039].

Такий підхід прийнятний, якщо законодавство держави первинного власника передбачає справедливу компенсацію добросовісному набувачу, але це не завжди гарантовано. Унаслідок цього виникає проблема, яку професорка Рейхан називає «хаотичною палітрою»: потрібно захистити права первинного власника, але водночас врахувати інтереси добросовісного набувача, які можуть бути ігноровані законодавством країни власника [4, с. 955].

Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є уніфікація матеріальних та колізійних норм, які регулюють захист права власності на культурні цінності. У цьому контексті важливим кроком стало підписання Конвенції УНІДРУА про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності від 24 червня 1995 року, у частині 1 статей 3 та 4 якої пропонується вирішення проблеми «хаотичної палітри» [6]. Проте значним недоліком є те, що цю конвенцію не підписали такі впливові учасники ринку культурних цінностей, як США, Великобританія, Німеччина та Австрія. Україна також не приєдналася до цієї конвенції.

Ще одним можливим способом вирішення проблеми «хаотичної палітри» є передбачення у внутрішньому законодавстві держав

однотипних колізійних норм. Варто зазначити, що позитивна тенденція у цьому питанні вже спостерігається: деякі країни у своїх нормативних актах про міжнародне приватне право впровадили положення, які базуються на принципі *lex originis*. Такі норми передбачені в законодавствах Болгарії, Бельгії та Чорногорії. Особливо вдалою є конструкція, закріплена у статті 90 Закону Бельгії від 16 липня 2004 року «Про Кодекс міжнародного приватного права». Вона передбачає, що вимога про повернення предмета, незаконно вивезеного з держави, яка вважає його частиною своєї культурної спадщини, регулюється правом цієї держави або, за вибором, правом держави, де знаходиться предмет. Якщо право першої держави не захищає добросовісного набувача, той може скористатися правом держави перебування предмета. Такий підхід (*bonae fidei emptor clause*) є оптимальним механізмом захисту прав добросовісного набувача.

Враховуючи все вищенаведене, можна зробити такі висновки:

У сучасній доктрині міжнародного приватного права відсутній єдиний підхід до визначення права, що застосовується до спорів щодо захисту права власності на культурні цінності.

Використання колізійної норми *lex rei sitae* є простим, але проблематичним, оскільки може позбавляти законного власника прав через іноземне законодавство про добросовісне володіння.

Альтернативний підхід *lex originis* пропонує кращий баланс між інтересами первинного власника та добросовісного набувача.

Оптимальним механізмом захисту добросовісного набувача є *bonae fidei emptor clause*, яка враховує інтереси всіх сторін.

Література:

1. Chechi A. When Private International Law Meets Cultural Heritage Law – Problems and Prospects. *Yearbook of Private International Law*. 2018. Vol. XIX. P. 269–293.
2. Fincham D. How Adopting the Lex Originis Rule Can Impede the Flow of Illicit Cultural Property. *Columbia Journal of Law and the Arts*. 2009. Vol. 32. P. 111–150.
3. Merryman J. H. The Good Faith Acquisition of Stolen Art. *SSRN Electronic Journal*. 2007. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1025515> (date of access: 22.01.2025).
4. Reyhan P. A chaotic palette: conflict of laws in litigation between original owners and good-faith purchasers of stolen art. *Duke Law Journal*. 2001. Vol. 50, no. 4. P. 955–1043.

5. Symeonides S. A Choice-of-Law Rule for Conflicts Involving Stolen Cultural Property. *Vanderbilt Law Review*. 2005. Vol. 38. P. 1177–1198.

6. Конвенція ЮНІДРУА про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_590#Text (дата звернення: 22.01.2025).

7. Дуденко Т. Цивільно-правова охорона прав на культурні цінності та їх обороздатність: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2017. 220 с.

8. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-V : станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 22.01.2025).

9. Шуба Б. Захист культурних цінностей: *Lex rei sitae vs. протидія незаконному обігу (міжнародний досвід)*. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 215–218.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-107>

THE ROMAN IMPERIAL LEGACY IN THE INTERNATIONAL LEGAL PERSONALITY OF THE VATICAN CITY STATE

РИМСЬКА ІМПЕРСЬКА СПАДЩИНА В МІЖНАРОДНО- ПРАВОВІЙ СУБ'ЄКТНОСТІ ДЕРЖАВИ-МІСТА ВАТИКАН

Melnyk V. M.

*PhD in Political Science,
Associate Professor,
Research Fellow at the Department
of Political Science
Taras Shevchenko National
University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine*

Мельник В. М.

*кандидат політичних наук,
науковий співробітник кафедри
політології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Міжнародно-правовий статус Держави-Міста Ватикан (*Status Civitatis Vaticanae*) поєднує комбінацію типових і нетипових рис, притаманних інституту міжнародної правосуб'єктності. В цій роботі я спробую конкретизувати засадничі юридичні поняття, пов'язані з публічно-правовим самовизначенням Святого Престолу (*Sancta Sedes*)